

Nőnek lenni – férfiszemmel

FORGÁCH ANDRÁS: 12 NŐ VOLTAM

Ismert irodalmi hagyományt folytat legújabb könyvében Forgách András, amikor különböző női szerepeket „próbál fel”. Megközelítésmódja, hangneme ugyanakkor képes újat adni ehhez a szövegalkotói tradícióhoz, és izgalmas párbeszédre hívja Esterházy Csokonai Lilijét, Parti Nagy Lajos Sárbogárdi Jolánját vagy Weöres remekművét, a *Psychét*. A *12 nő voltam* tizenkét novellát tartalmaz, tizenkét történetet, melyek egy nő egész személyiségét és életét átható erővel képesek megvilágítani. A szövegek mindegyike önhazugságban élő, elfojtott problémákkal küzdő nőt jelenít meg, aki a valóság elől olyan önértelmezésbe, s így olyan életbe menekül, amely ugyanakkor az önmagára találás akadályát is jelenti. Tizenkét nő „árnyéka”, tizenkét, a kiteljesedés felé félúton (vagy már korábban) kisiklott élet. Mégsem hatnak lehangolóan a történetek, ami az író elbeszélésmódjának köszönhető: a meghökkentő eseményeket tragikomikus köntösben találja az olvasónak.

A tizenkét elbeszélő mindegyike életének egy meghatározó epizódját meséli el a jelenből visszatekintve, rögtön a lényegre térve. Egyik szöveg sem szolgál részletes személyiségrajzzal vagy biográfiával, mindben egy bizonyos eseményre helyeződik a hangsúly, amely azonban az egész életutat, az elbeszélő személyiségének lényegi motívumait képes érzékeltetni. Mondhatnánk, „tipikus” novellák, de az abszurd csattanó sajátos jelleget kölcsönöz az írásoknak. Persze nehezen elképzelhető, hogy a NASA új, kifejezetten az űrbeli szexuális aktus lebonyolítására kifejlesztett űrruhája, a kutyává váló édesapa vagy a fagyos magyar tolmács hirtelen házassága az „idegen szagú” eszkimóval nem pusztán a szerző képzeletének szüleménye, a novellák befejezésekor mégis az a zavaró érzése támadhat az olvasónak, hogy a „díszletek” mögött nagyon is reális problémák húzódnak meg. A valamásokra jellemző őszinte hangnem, illetve a hétköznapiakat idéző szófordulatok, tárgyak is zavarba ejtően elhomályosítják fikció és valóság határait.

Elsőre talán kissé erőltetettnek tűnhet a szövegek Freuddal való párhuzamba állítása, mégis van egy közös tulajdonságuk, ami ezt indokolja. Mindegyik hősnő életében visszaköszön a pszichoanalízis atyjának egyik alapvető állítása, miszerint a szexualitás az embert alapvetően mozgató erő. Különböző korú, társadalmi helyzetű, képzettségű nőkről van szó, de mindegyikük életében olyan esemény jeleníti a fordulópontot, amelyben a szerelem, a szexualitás jelenik meg központi tényezőként. A vágy kényszerítő erővel ragadja magával a főszereplőket a felszines életükből való menekülés felé, ami az ő szemszögükből az elfojtott, letagadott problémák megoldásaként értelmeződik, kívülről nézve azonban a történet befejezésekor az eltévelyedés legvégső állomásán találjuk szereplőinket. Korábbi, fojtogatónak érzett életüket már felrúgták, de ez nem járt együtt az önismeret elmélyülésével. Éppen emiatt tűnhet ez a végső lépés fatális hibának, az önsorsrontás betetőzésének.

Különösen igaz ez akkor, ha a vonzalom sokszor az undorral, a közönnyel vagy a megaláztatással párosul. Legtöbbször ugyanis erről van szó. Az ösztöndíjas

magyar egyetemista például egy olyan orosz bankárral folytat viszonyt, akinek mogorva viselkedése a lány számára is mindvégig rejtély marad: „Sose tudtam, mi baja van” (7.). Általában egy tizenkét személyes társbérletben bújik össze a kövér Alekszejjel, aki rendszeresen kiabál vele, és nyilvánosan megalázza. Érdekes eset a harminc éves Júliáé is, a „közép-kelet-európai” tolmácsé, aki utálja a hideget, és rendszeresen vitába keveredik az anyjával, de „félreértés ne essék, különben jóban” vannak (84.). Júlia egy konferencián találkozik az „idegen szagú”, ellenszenves Kuvagegaival, egy hét múlva pedig már a csomagjait pakolja az eszkimó menyasszonyaként. A kétgyerekes, tisztos feleség pedig, aki Görögországban nyaral családjával, és egy tetőtől talpig szőrös, nagydarab és együgyű görög agglégénnyel kerül „túl közeli” kapcsolatba, mintha egyenesen egy mitológiai szörnyszülöttől esne teherbe.

További közös vonása a szövegeknek az egységes hangnem. Ez már abból a kötetcímben egyértelművé tett alaphelyzetből megelőlegezhető, hogy Forgách András tizenkét nő bőrébe bújik. Akár a „Variációk egy témára” alcímet is kaphatta volna a könyv: mintha mindegyik szövegben ugyanaz az elbeszélő nyilatkozna meg, csak különböző „díszletek” mögül. Mindennek fényében válik különösen érdekessé a címválasztás, a szerzőnek az a gesztusa, hogy ezúttal nem bújik álnevek mögé (ahogyan azt a szövegek korábbi megjelenéseinek alkalmával tette), hanem már az első pillanatokban világossá teszi: a női elbeszélők mögött ő maga rejlik. Nem „Tizenkét nő” és nem is „Ha tizenkét nő lettem volna”. *12 nő voltam*, kijelentő módban, tényként állítva. Vajon az egységes elbeszélői hangnem mögött a kötetet záró, *Tizenkettedik* című írásban is szereplő reinkarnáció elmélete érhető tetten?

Az olvasói tapasztalat alakulására lényeges hatással van a Forgách András által megteremtett prózanyelv könnyed humora, amelynek köszönhetően még a legtragikusabb történetek sem hatnak nyomasztóan. A novellák elbeszélői sem érzékelik saját helyzetük kilátástalanságát vagy önhazugságaikat, így maximum a szövegekre jellemző ironikus hangnem sejteti a múltban bekövetkezett vagy nemsokára bekövetkező tragédiát. Ugyanakkor a kötet egészén érződik az a nagyfokú empátia, amivel a szerző a másik nem felé fordul – még a kevésbé rokonszenves szereplők ábrázolását is körülölelve a női nem tisztelete és csodálata.

Érdemes néhány szó erejéig kitérni a borítóra is, hiszen az olvasó találkozása a könyvvel itt kezdődik. Forgách András kötetén egy meztelen anyuka úszik kisgyermekével a hátán. Mintha itt a borító is a szöveg része lenne, kezdő és zárszóként, választ kínálva arra a kérdésre, hol is rejlik e nők problémáinak a gyökere. Az anya-gyerekek kapcsolat legelképesztőbb torzulása talán a *Sár* című szövegben jelenik meg, amelyben mindvégig rejtély marad, vajon ki az igazi anyja a nyomortanyáról induló nőnek: a kétes életmódot folytató nővérek egyike, bolond testvérük vagy későbbi nevelője. A kép ugyanakkor kiemeli a női nem azon kiváltságát is, hogy gyermeket szülhet, és akármilyen sors jut is a gyermeknek, mégiscsak az élet a legnagyobb kincs, ami adható, és életet adni a legnagyobb tett is, amivel az ember értelmet adhat saját létének.

Könnyed játéknak indul, és a humoros, ironikus hangnemnek köszönhetően látszólag az is marad a könyv, mégis, közben komoly egzisztenciális problémákat vet fel, és elgondolkodtató kérdésekkel szembesíti a női és férfi olvasót egyaránt.

(*Libri*)